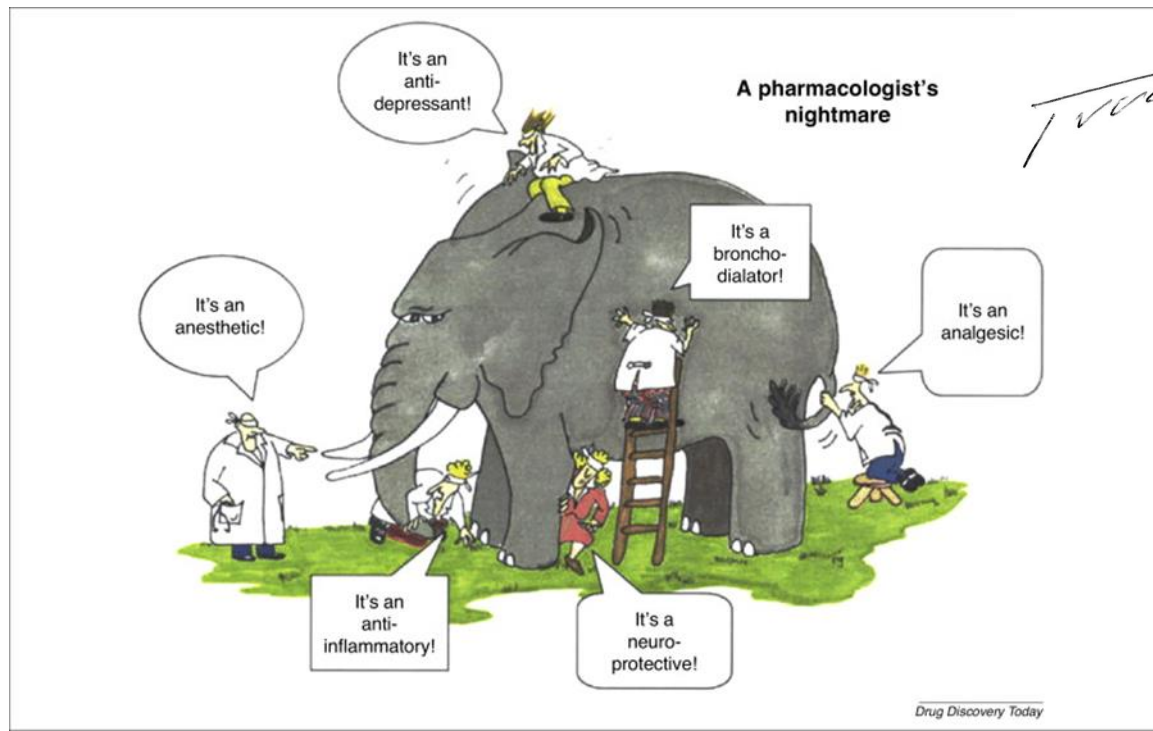

Izv. prof. dr.sc. Ante Tvrđić

FARMAKODINAMIKA

ISHODI UČENJA

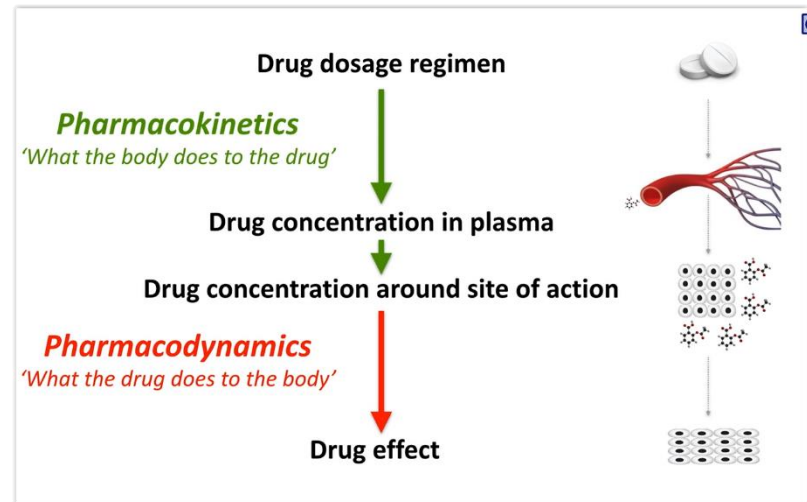

Travčić

- Definirati i objasniti pojmove: **farmakodinamika, lijek, receptor, potencija i djelotvornost** lijekova
- Objasniti **odnos doze/koncentracije lijeka i učinka** lijeka
- Objasniti načine djelovanja **agonista (punih i parcijalnih) i antagonista**
- Identificirati **najčešće molekularne ciljeve** za lijekove
- Navesti i prepoznati **glavne obitelji receptora** za lijekove

ŠTO JE FARMAKODINAMIKA?

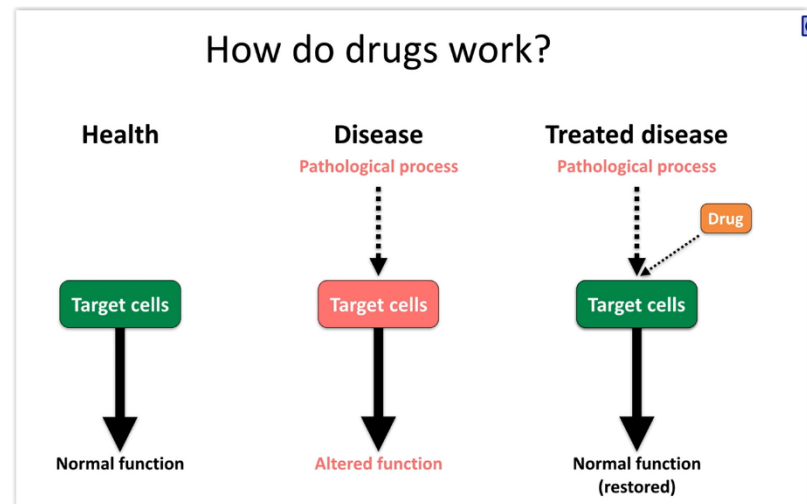
- ŠTO LIJEK ČINI TIJELU
- NAČINI DJELOVANJA LIJEKOVA
- ODNOS DOZE/ KONCENTRACIJE LIJEKA I UČINKA
- CILJEVI ZA LIJEKOVE I MEHANIZMI DJELOVANJA
- UČINCI LIJEKOVA
  - TERAPIJSKI
  - NEŽELJENI

Tworkit

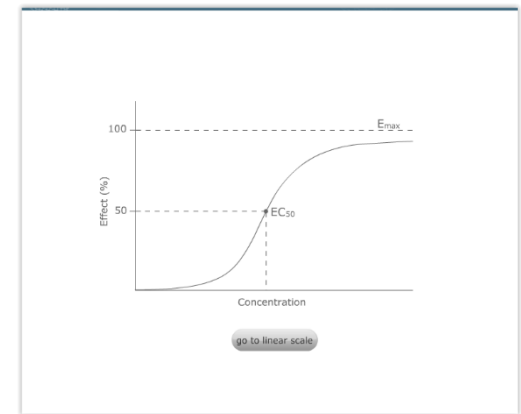
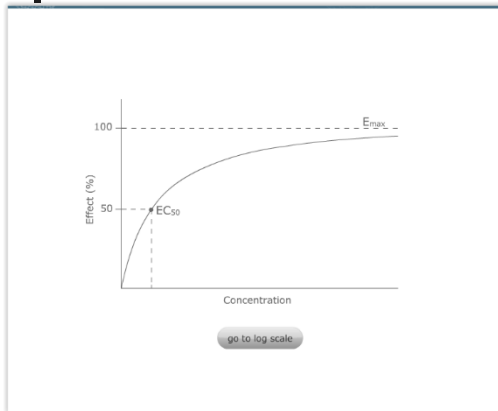
ŠTO JE LIJEK?

- Bilo koja kemijska tvar prirodna ili sintetska, namijenjena **za prevenciju ili popravak patološkog i ponovno uspostavljanje normalnog stanja** u primaoca.
- Lijek **NE STVARA NOVU FUNKCIJU!**
  - „**Dogma**“ koja više ne vrijedi zbog genske terapije!

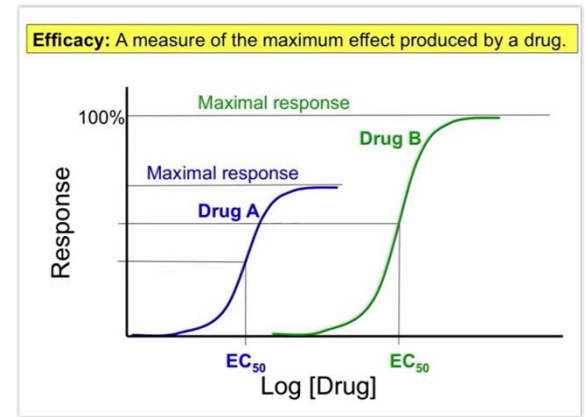
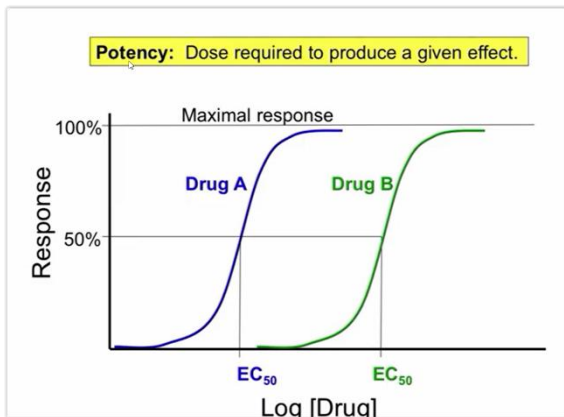

Tvoekic

ODNOS DOZA UČINAK ZA STUPNJEVITI DOGOVOR, POTENCIJA I DJELOTVORNOST LIJEKOVA

Twookid

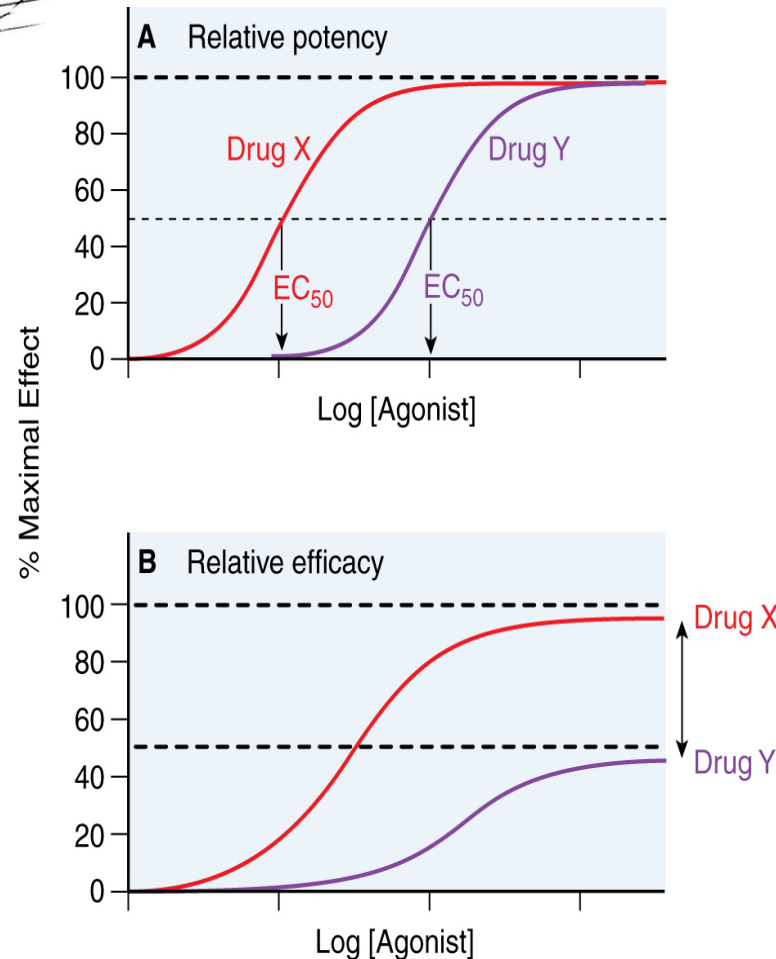
POTENCIJA/EC₅₀ I DJELOTVORNOST/E_{max}

POTENCIJA I EC₅₀ dva agonista
(slika A.)

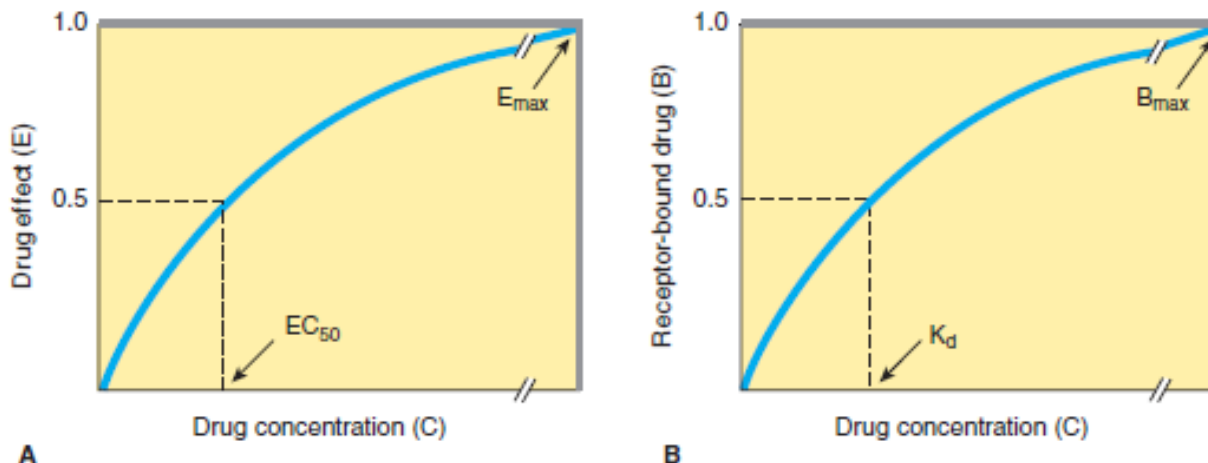
EC₅₀ lijeka X je **10 x MANJA** od
vrijednosti EC₅₀ za lijek Y, pa je
lijek x 10 x POTENTNIJI od
lijeka y

DJELOTVORNOST I E_{max} dva
agonista (slika B)

Lijek X je 2 x DJELOTVORNIJI
od lijeka y; plato frakcije
odgovora za lijek X je **100%**, a za
lijek Y je **50%**.

ZAŠTO JE KRIVULJA DOZA-UČINAK ZA STUPNJEVITI ODGOVOR **HIPERBOLA**?

FIGURE 2-1 Relations between drug concentration and drug effect (A) or receptor-bound drug (B). The drug concentrations at which effect or receptor occupancy is half-maximal are denoted by EC_{50} and K_d , respectively.

VEZANJE LIJEKA ZA RECEPTOR (B) KAO FUNKCIJA KONCENTRACIJE LIGANDA

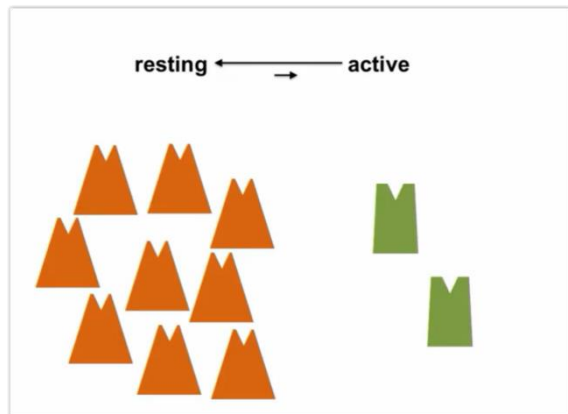
$$(L): \mathbf{B/B_{max} = L/L + K_d}$$

Vežanje lijeka za receptor je **saturabilan proces**, jer je **broj receptora u tkivu ograničen**.

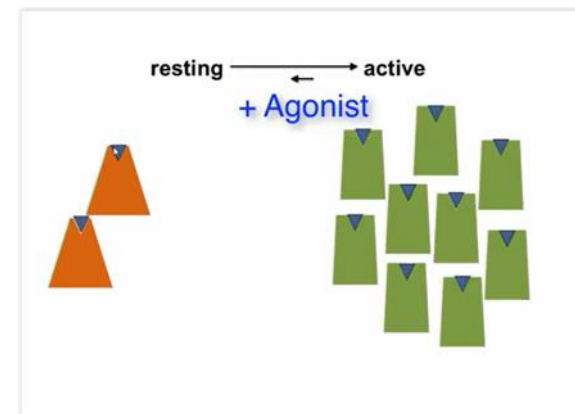
UČINAK LIJEKA (E) KAO FUNKCIJA KONCENTRACIJE LIJEKA (C): $\mathbf{E/E_{max} = C/C + EC_{50}}$ Oblik krivulje doza lijeka –učinak je **također hiperbola**. **Učinak lijeka je rezultat saturabilnog vezanja** lijeka za receptor.

DUALNA PRIRODA RECEPTORA I NAČIN DJELOVANJA AGONISTA

J. Vuckić

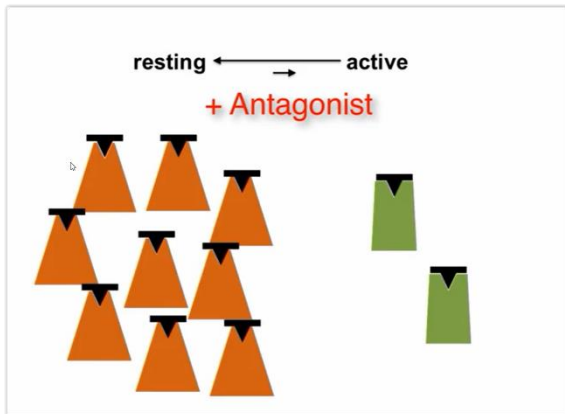
Dvije konformacije receptora - **receptor u mirovanju** (narančasto) i aktivni receptor (zeleno). Bez agonista, dominira **konformacija u mirovanju** ($n \gg z$). **Nema** biološkog učinka.

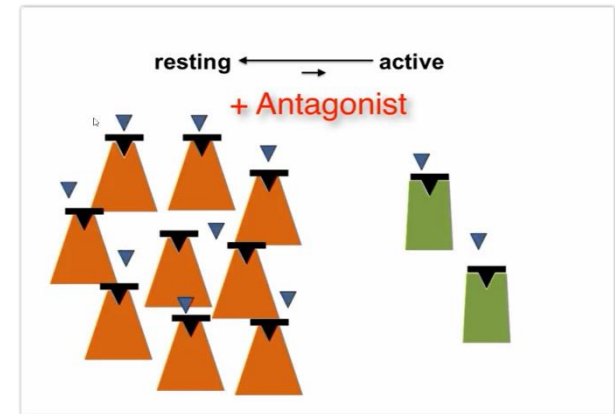
Agonist se vezuje za aktivnu konformaciju receptora **isključivo** (**puni agonist**) ili **preferencijalno** (**parcijalni agonist**). U oba slučaja **dominira aktivni receptor** što **dovodi do biološkog učinka**.

DUALNA PRIRODA RECEPTORA I NAČIN DJELOVANJA ANTAGONISTA

Tworkit

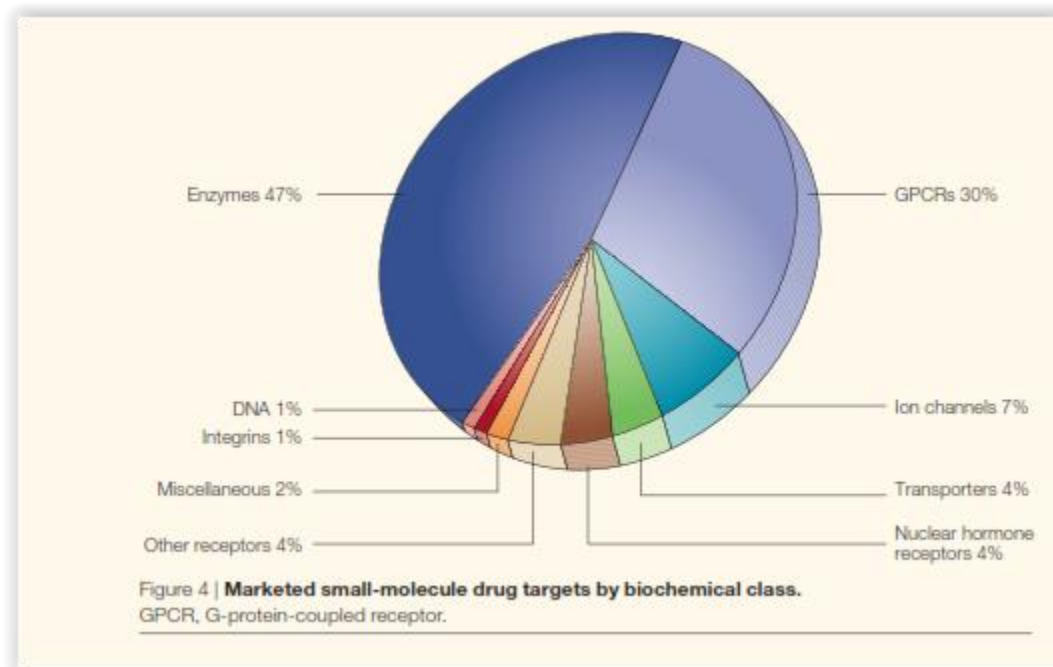

Antagonist (crni trokutić s crtom) se vezuje **jednakim afinitetom** za aktivnu i inaktivnu konformaciju receptora i **ne mijenja ravnotežu** među njima. Po vezanju antagonista za receptor zato **NEMA biološkog učinka**.

Međutim, antagonist **zaposjeda vezno mjesto** na receptoru za kojeg se vezuje agonist (ljubičasti trokut). **Agonist se ne može vezati i potaknuti aktivnu konformaciju** receptora, pa **u nazočnosti antagonista NEMA učinka agonista**.

PROCJENA BROJA I RASPODJELA MOLEKULARNIH CILJEVA ZA LIJEKOVE

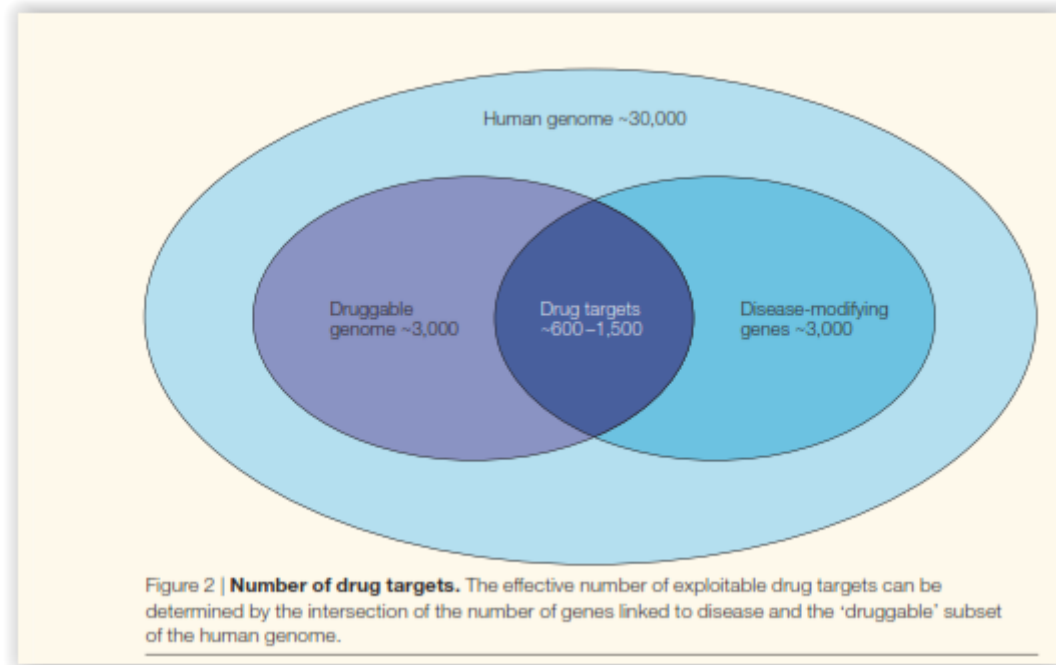
Procjena broja molekularnih ciljeva je unutar **REDA VELIČINE 10^2** za **1194** **odobrenih lijekova, 999 malih molekula i 195 bioloških lijekova** (podaci iz 2017., USA FDA)

Slika iz: Andrew L. Hopkins and Colin R. Groom. The druggable genome. Nature Reviews Drug Discovery, (1), 2002; 727-30.

PROCJENA MOGUĆEG BROJA MOLEKULARNIH CILJEVA ZA LIJEKOVE NA TEMELJU REZULTATA PROJEKTA HUMANOG GENOMA

U genomu postoji **ZA RED VELIČINE VIŠE** potencijalnih ciljeva za lijekove, nego što je procjena broja za sve odobrene lijekove.

Slika iz: Andrew L. Hopkins and Colin R. Groom. The druggable genome. Nature Reviews Drug Discovery, (1), 2002; 727-30.

ŠTO SU RECEPTORI?

- Receptori su **stanični glikoproteini** zaduženi specifično i izravno za **međustaničnu i unutarstaničnu kemijsku signalizaciju.**
- U širem smislu, pod receptorima se podrazumijevaju **sva vezna mjesta za lijekove i endogene tvari na fiziološkim makromolekulama** (signalnim receptorima, enzimima, prijenosnicima, naponskim kanalima, DNA, ribosomima itd.)

T. Vokčić

OBITELJI RECEPTORA

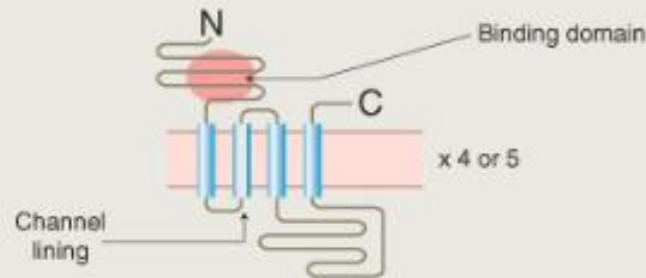

- RECEPTORI IONSKI KANALI
  - G PROTEIN SPREGNUTI RECEPTORI
  - KATALITIČKI RECEPTORI
  - RECEPTORI TRANSKRIPCIJSKI
FAKTORI (NUKLEARNI RECEPTORI)
- MEMBRANSKI
- UNUTARSTANI
ČNI

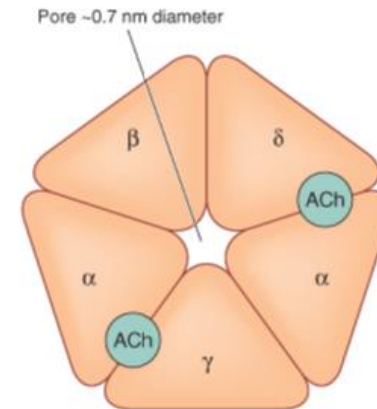
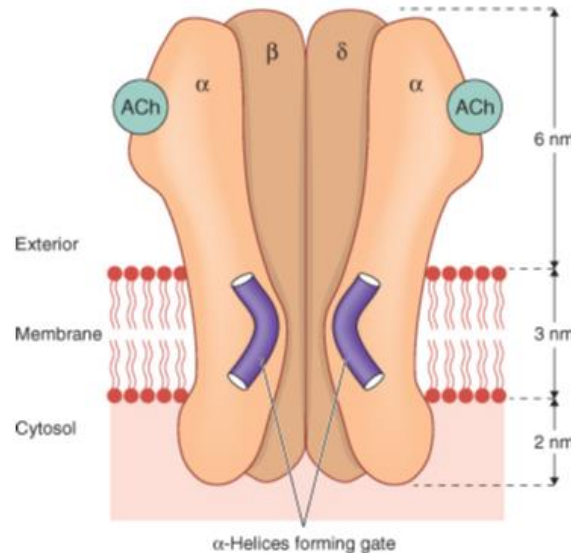
J. Vokčić

RECEPTORI IONSKI KANALI - SEKUNDARNA I TERCIJARNA STRUKTURA

A Type 1
Ligand-gated
ion
channels
(ionotropic
receptors)

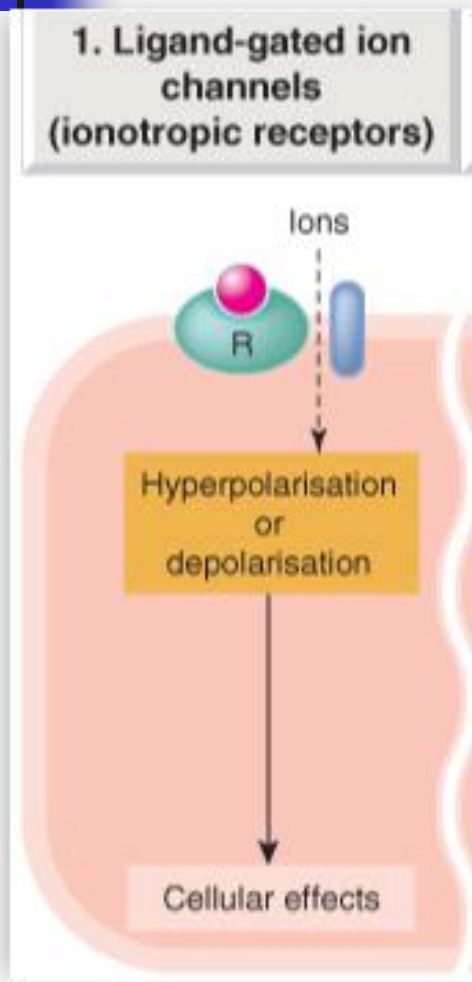

Travakid

TEMELJNA OBILJEŽJA RECEPTORA IONSKIH KANALA

Tvoček

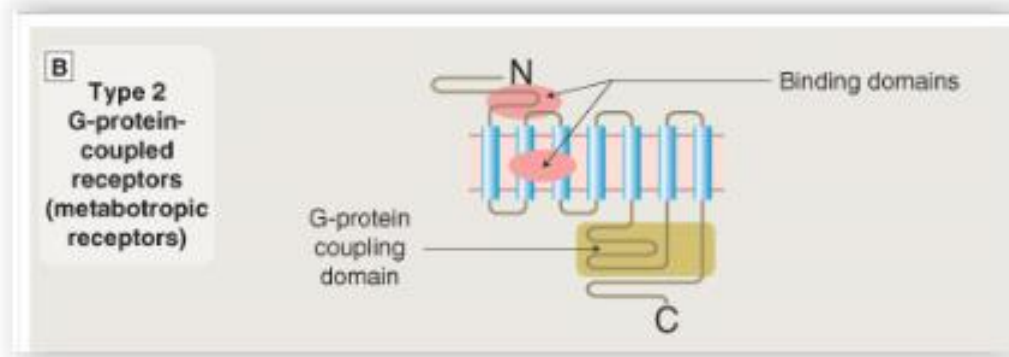
VREMENSKI RASPON UČINAKA:
milisekunde.

STANIČNA LOKALIZACIJA: stanična
membrana

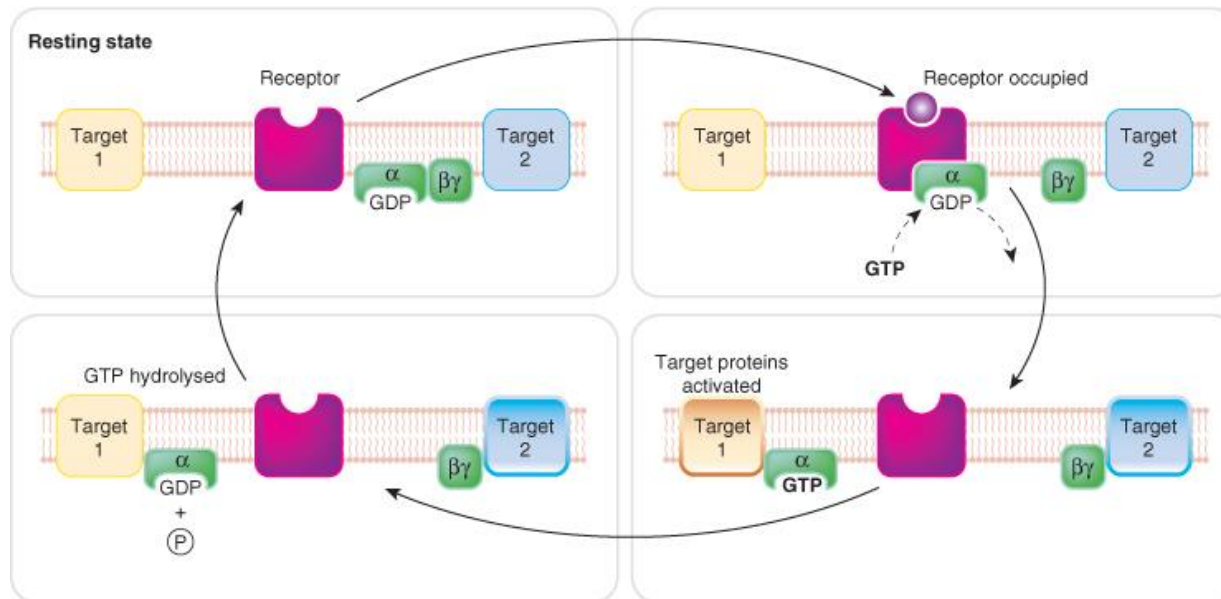
PRIMJERI I NEUROFARMACI: **GABA_A**
(benzodiazepini, barbiturati);, **NMDA** (ketamin,
fenciklidin, felbamat) i **AMPA/KAINAT**
(topiramet) receptori za glutamat,
NIKOTINSKI receptori za acetilkolin, **5HT₃**
receptori za serotonin, **GLICINSKI** receptori,
itd.

POSEBNA OBILJEŽJA: **Trenutni odgovor**
što je posebno važno za podražljiva tkiva SŽS-a i
mišića, **nema** drugih glasnika, **evolucijski**
najstariji tip receptora.

G PROTEIN SPREGNUTI RECEPTORI - SEKUNDARNA STRUKTURA I FUNKCIJA G PROTEINA

Truckit

TEMELJNA OBILJEŽJA G PROTEIN SPREGNUTIH RECEPTORA

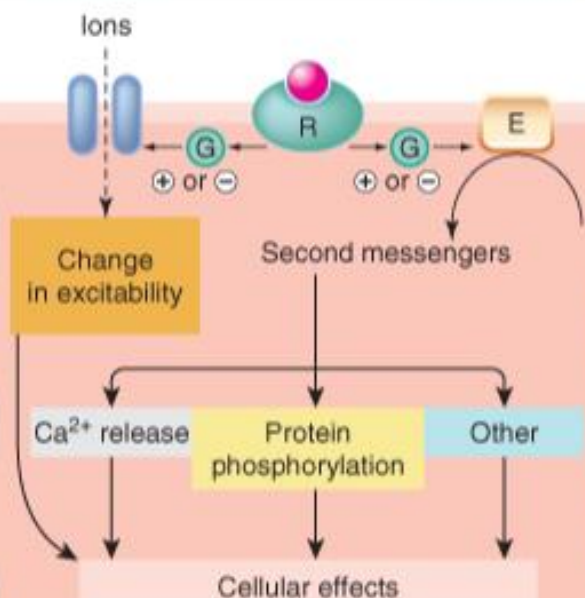
VREMENSKI RASPON UČINAKA: Od stotinke sekunde (spori ekscitacijski i inhibicijski potencijali u SŽS) sekunde, minute do sati (metabolizam glukoze).

STANIČNA LOKALIZACIJA: stanična membrana

PRIMJERI: Adrenoreceptori (α i β), muskarinski za acetilkolin, receptori za angiotenzin, (AT1 and AT2), GLP1 receptori, histaminski (H_1 and H_2), dopaminski (D_1 - D_4 ; stariji antipsihotici), opioidni (μ , σ , κ , Ω ; analgetici i anestetici kao morfin), serotonininski ($5HT_1$, $5HT_2$ and $5HT_{4-7}$; noviji antipsihotici) itd.

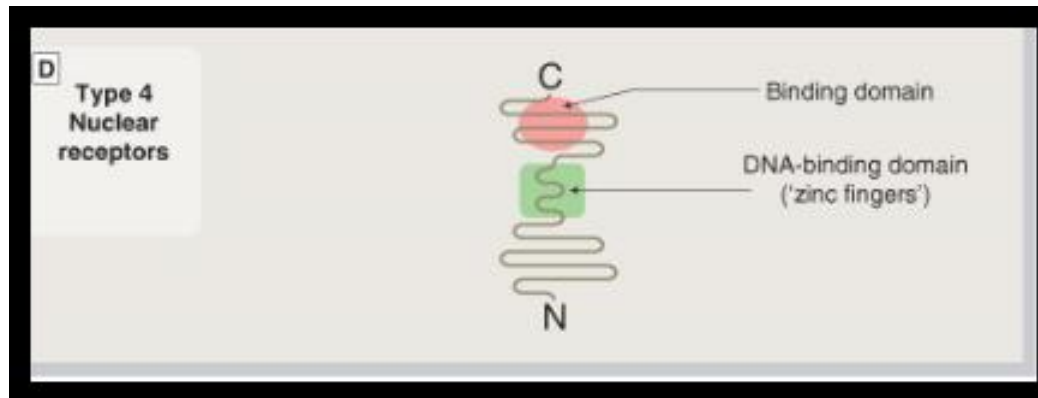
POSEBNA OBILJEŽJA: Najširi vremenski raspon učinaka, pojačanje signala, heterogenost (100 članova u 20 tipova G proteina), najbrojnija obitelj receptora, evolucijski najrasprostranjenija (od E. Colli do h. sapiensa).

2. G-protein-coupled receptors (metabotropic)

SEKUNDARNA STRUKTURA RECEPTORA TRANSKRIPCijskiH FAKTORA (NUKLEARNIH RECEPTORA)

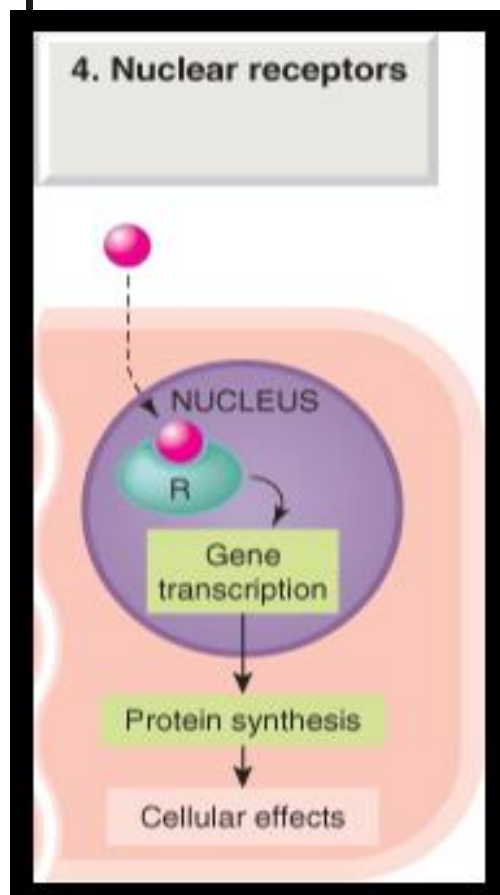
Travakic

NEMA TRANSMEMBRANSKIH SEGMENTATA! Locirani su u citoplazmi ili jezgri, pa ligandi koji se vezuju za te receptore moraju biti **lipofilne supstance** (npr. steroidi, u mastima topljivi vitamini).

TEMELJNA OBILJEŽJA RECEPTORA TRANSKRIPCIJSKIH FAKTORA (NUKLEARNIH RECEPTORA)

Tvoakid

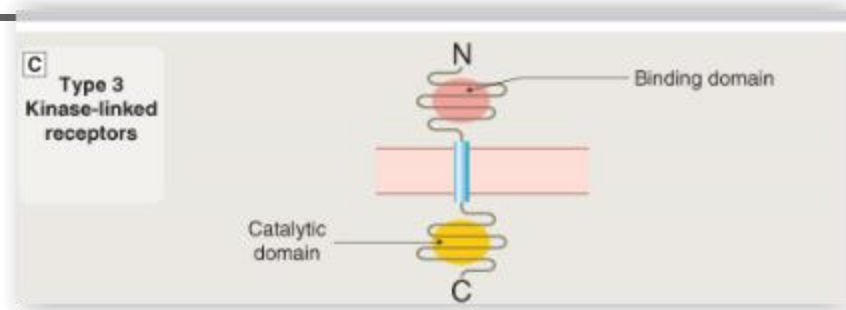
VREMENSKI RASPON UČINAKA: Dani i tjedni

STANIČNA LOKALIZACIJA: Citoplazma i/ili jezgra stanice

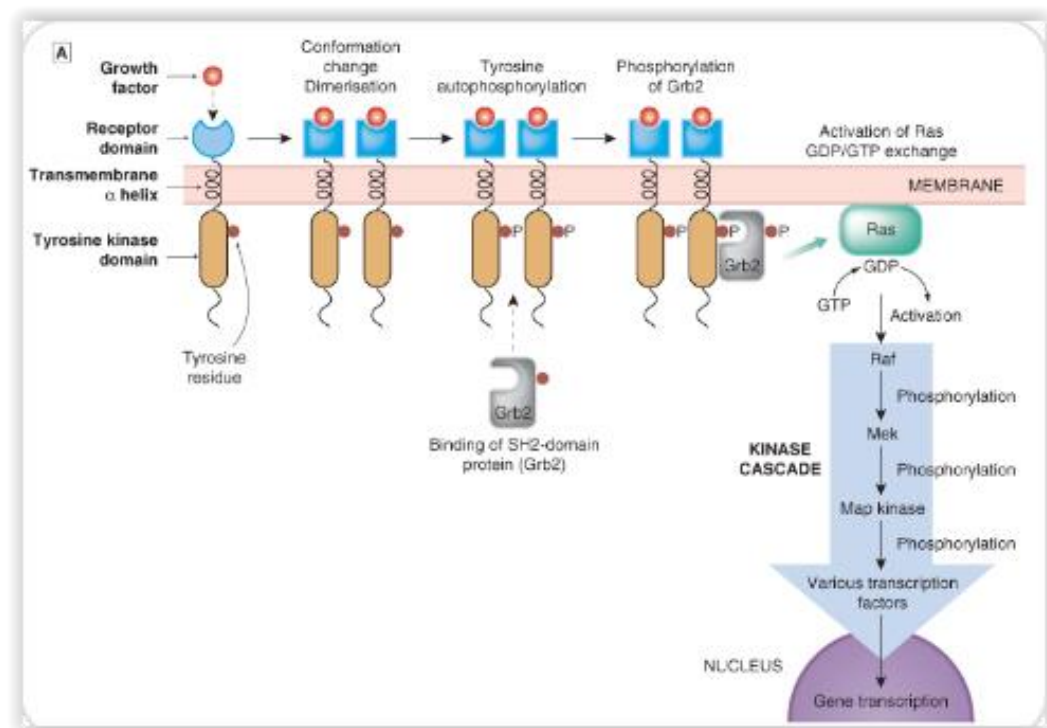
PRIMJERI: **Mineralokortikoidni, glukokortikoidni** receptori, receptori za **androgene, estrogen i progesteron**, receptori za **vitamin A i D**, receptori za **tiroidne hormone, PPAR α i PPAR γ** receptori (**↓ upalu SŽS djeluju neuroprotektivno, ↑ regeneraciju aksona i remijelinizaciju**)

POSEBNA OBILJEŽJA: **Unutarstanična** lokacija, **lipofilni** ligand, funkcija **transkripcijskih faktora, spori** odgovor

SEKUNDARNA STRUKTURA KATALITIČKIH RECEPTORA I STANIČNA SIGNALIZACIJA TIROZIN KINAZA RECEPTORIMA

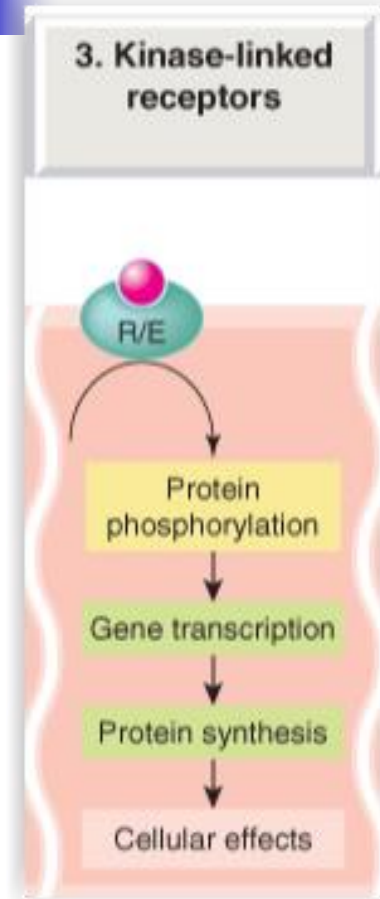

Tvorakic

TEMELJNA OBILJEŽJA KATALITIČKIH RECEPTORA

Tvorčić

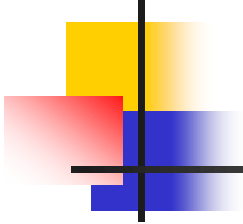
VREMENSKI RASPON UČINAKA: Sati i dani

STANIČNA LOKALIZACIJA: Stanična membrana

PRIMJERI: Receptori za **inzulin**, **eritropoetin**, **interleukin 1**, **interleukin 2**, **TNF- α** , **fibrinogen** (glikoprotein IIb/IIIa), **NGF** (neurodegenerativne bolesti, Alzheimer), **BDGF** (anksiozni poremećaji, depresija, shizofrenija itd.).

POSEBNA OBILJEŽJA: Enzim je sastavni dio receptora, odgovor je umjerene brzine do spor, uključeni su često u signalizaciju za dijeljenje, diferencijaciju i smrt stanica.

Tvockit

HVALA NA PAŽNJI!

Tvockit